

Overwegingen naar aanleiding van de Kamerbrief introductie "CoronaMelder"



Bericht aan het parlement

In april stuurde het Rathenau Instituut de Tweede Kamer vijf overwegingen voor de parlementaire discussie over de coronacrisis, met daarin reeds aandacht voor de toen aangekondigde corona-apps.¹ In reactie op de Kamerbrief landelijke introductie "CoronaMelder"² geven wij u hierbij aanvullende overwegingen mee.

¹ <https://www.rathenau.nl/nl/digitale-samenleving/de-coronacrisis-vraagt-om-zorgvuldig-handelen-en-democratisch-debat>

² <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/07/16/kamerbrief-over-landelijke-introductie-coronamelder>

De vijf overwegingen die we al eerder naar voren brachten, waren:

1. Versterk de publieke gezondheidsinfrastructuur.
2. Beoordeel de inzet van corona-apps in het kader van publieke gezondheid: niet als de kern van de oplossing, maar als één beleids optie.
3. Neem de tijd om de corona-apps zorgvuldig, met aandacht voor alle relevante aspecten, te onderzoeken.
4. Bouw kennis op over de corona-apps, en andere beleids opties, om richting te geven aan de internationale en Europese beleidsontwikkeling.
5. Handel zodanig dat burgers vertrouwen houden in de aanpak van de coronacrisis.

Deze overwegingen blijven onverminderd van belang. Om het coronavirus te bestrijden moet de publieke gezondheidsinfrastructuur adequaat worden toegerust. De inbreuk op de rechten van burgers die gepaard gaat met de introductie van CoronaMelder is alleen gerechtvaardigd als die aantoonbaar noodzakelijk is en als de integratie in de publieke gezondheidsinfrastructuur effectief is. Voldoende capaciteit bij de GGD voor bron- en contactonderzoek en voldoende testcapaciteit zijn daarvoor van primair belang.

Middels deze brief geven we u aanvullende overwegingen mee aangaande zes kwesties:

1. Gefragmenteerde informatievoorziening;
2. Rechtvaardigheid en proportionaliteit;
3. Afhankelijkheid en bevoordeling Google en Apple;
4. Medische gegevens;
5. Risico op profilering en stigmatisering;
6. Klachten, bezwaren, wederhoor, schade en verhaalmogelijkheden.

1. Gefragmenteerde informatievoorziening

De informatievoorziening aan de Kamer is zeer gefragmenteerd. De brief van de minister en de vele adviezen zijn puzzelstukjes van een onvolledige puzzel.

De Tweede Kamer kan het kabinet vragen om het politieke en maatschappelijke debat te helpen door te beginnen met een toelichting vanuit de bestaande wetgeving en de huidige bevoegdheden van de minister en de GGD en vervolgens aan te geven hoe CoronaMelder hieraan bijdraagt.

2. Rechtvaardiging en proportionaliteit

Gezien de betrouwbaarheid van 70-75%³ van CoronaMelder in combinatie met de betrouwbaarheid van coronatests en het risico op onzorgvuldigheden in het meldingsproces⁴ is het de vraag of de introductie van de app voldoende effectief en daarmee proportioneel is. Vanwege het gebrek aan een duidelijke toelichting op de proportionaliteit is het nu tevens onduidelijk wanneer de inzet niet meer proportioneel is en wanneer het gebruik van de app wordt beëindigd.

Uit het Europese Verdrag van de Rechten van de Mens (EVRM) volgt dat geen inmenging van enig openbaar gezag is toegestaan in de uitoefening van rechten van burgers zoals hun privacy rechten, dan voor zover bij wet is voorzien. Daarnaast moet de inmenging in een democratische samenleving noodzakelijk zijn en in het belang van bijvoorbeeld de bescherming van de gezondheid of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

De Tweede Kamer kan het kabinet vragen hoe de aangekondigde wetgeving rondom de corona-

³ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/06/08/veldtest-bluetooth-validatie-covid-19-notificatie-app>

⁴ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/07/07/gegevensbeschermingseffectbeoordeling-dpia-covid-19-notificatie-app>

app voldoet aan de kwaliteitseisen die (inter)nationale wetgeving, zoals het EVRM, daaraan stelt.

De Tweede Kamer kan het kabinet vragen de datum vast te leggen waarop het gebruik van de app wordt beëindigd, of de criteria kenbaar te maken die tot beëindiging zullen leiden.

3. Afhankelijkheid en bevoordeling Google en Apple

Met de eventuele introductie van CoronaMelder gaat de regering in haar publieke gezondheidsinfrastructuur een verregaande afhankelijkheidsrelatie aan met de private partijen Google en Apple. Zoals de begeleidingscommissie Digitale ondersteuning bestrijding Covid-19 reeds formuleerde (Advies 2: Gebruik Google en Apple API) zijn heldere en bindende afspraken met hen noodzakelijk.

Google en Apple bieden nu bijvoorbeeld geen volledig inzicht in de broncode van de door hen aangeboden API en het is onzeker of de deels geopenbaarde broncode wel dezelfde is als de code die in werkelijkheid op de telefoons van gebruikers staat. Onafhankelijke controle op veiligheidsaspecten en controle op oneigenlijke verwerking van persoonsgegevens zijn daardoor onmogelijk.

Verder bepalen Google en Apple nu eenzijdig de voorwaarden voor gebruik en het staat hen vrij om in de toekomst die gebruiksvoorwaarden of het gedrag van de API te wijzigen.

Nu zijn bijvoorbeeld voor het gebruik van CoronaMelder op Android-systemen de Play Store en het registreren van een Google-account voorwaardelijk gesteld, terwijl dit vanuit technisch oogpunt niet noodzakelijk is. Gebruikers met andere Android-systemen of bijvoorbeeld diverse Huawei-telefoons waarop geen Play Store beschikbaar is, worden daardoor uitgesloten.

Kortom, Google en Apple worden door de keuze van het kabinet bevoordeeld in hun concurrentiepositie en het is niet vast te stellen of hun API een Trojaans paard betreft.

In Nederland wordt zeer zorgvuldig omgegaan met de introductie van het elektronisch patiëntendossier en de toepassing van AI in de zorg. Tot op heden wordt gewerkt aan de haken en ogen die dit met zich meebrengt. De Tweede Kamer moet ervoor waken dat deze private partijen via deze app toegang krijgen tot medische of andere gevoelige gegevens, zonder zorgvuldige garanties.

De Tweede Kamer kan het kabinet vragen hoe het de risico's die voortvloeien uit de afhankelijkheden van Google en Apple zal beheersen.

4. Medische gegevens

In de Data & Privacy Impact Assessment (DPIA) wordt opgemerkt dat bij constatering door de GGD van een (mogelijke) infectie sprake is van een behandelrelatie tussen een geïnfecteerde burger en de GGD. Als die gegevens eenmaal onderdeel uitmaken van de behandelrelatie, dan worden ze beschermd door het medisch beroepsgeheim. De betreffende gegevens zijn dan onderdeel van het medisch dossier. Hierop is de huidige wet- en regelgeving van toepassing. Bijvoorbeeld in gevallen waarin de infectiegegevens worden gebruikt voor onderzoeken omwille van (inzichten in) de volksgezondheid.

Ook hebben app-gebruikers, in de hoedanigheid van patiënten, verschillende rechten met betrekking tot de gegevens in hun medisch dossier. Zo moet de patiënt in de regel toestemming geven voor verder gegevensgebruik door anderen dan de behandelend GGD-hulpverlener. Het is nu onduidelijk hoe de app waarborgt dat het medisch beroepsgeheim wordt gerespecteerd en dat de gebruikers hierover worden geïnformeerd. In de tot nog toe verstrekte stukken is er nauwelijks aandacht uitgegaan naar deze aard van de gegevens en de daarbij geldende regels.

De Tweede Kamer kan het kabinet vragen of de app voldoet aan alle eisen die gesteld worden aan het verwerken van medische gegevens.

5. Risico op profilering en stigmatisering

In de DPIA wordt alleen aandacht besteed aan de AVG-aspecten van de app zelf en de data die daarin worden verwerkt. In een DPIA horen de risico's op profilering te worden beoordeeld, maar die zijn ditmaal buiten beschouwing gelaten.

De app functioneert bijvoorbeeld binnen de besturingssystemen van Google en Apple. Het is voor hen mogelijk om de (telemetrische) gegevens van gebruikers te combineren met andere gegevens over gebruikers die reeds bij hen bekend zijn en zo profielen op te bouwen.

Gebruikers en niet-gebruikers van de app kunnen ook worden gestigmatiseerd. Mensen kunnen worden gevraagd of zij de app gebruiken en dit kan zonder hun medeweten worden bepaald door een scanner. Zo bestaat er in allerlei situaties het risico op stigmatisering, discriminatie en uitsluiting, waardoor gebruikers schade kunnen ondervinden, hun keuzes kunnen worden beïnvloed of hen bijvoorbeeld de toegang kan worden ontzegd tot belangrijke plaatsen, producten, diensten of behandelingen.

De dreiging die uitgaat van profilering en stigmatisering kan langdurig van aard zijn. Profielen kunnen immers lang blijven bestaan, ook al zijn de app en de daarin gebruikte data tijdelijk.

Ook in de 'Ethische analyse van de COVID-19 notificatie-app ter aanvulling op bron- en contactonderzoek GGD' wordt aanbevolen om oneigenlijk gebruik te voorkomen, waaronder het stigmatiseren van gebruikers en niet-gebruikers. De ethische analyse heeft echter nog geen aandacht voor profilering.

Het is onduidelijk of burgers wordt gevraagd om toestemming om gegevens geanonimiseerd te mogen gebruiken. Bij de bestaande Corona Check-app⁵ vraagt de app-bouwer (een private partij) bijvoorbeeld om data te mogen gebruiken, om zo bepaalde 'services' te verbeteren. Anonimiseren betekent echter niet dat er geen profilering mogelijk is. Ook als de data worden vernietigd of geanonimiseerd, kan persoonsgevoelige informatie blijven bestaan en kunnen (groepen) burgers hiervan nadeel of schade ondervinden. Op basis van de COVID Radar communiceert bijvoorbeeld het LUMC in welk postcodegebied meer risico bestaat op besmetting. Dit kan een bepaalde wijk stigmatiseren.

De Tweede Kamer kan het kabinet vragen of er naast de partijen die worden genoemd in de DPIA andere partijen toegang vragen tot gegevens, en zo ja, met welk doel.

De Tweede Kamer kan het kabinet vragen welke maatregelen het neemt om de dreiging die uitgaat van profilering en stigmatisering tegen te gaan, en daarbij niet alleen te kijken naar de app, maar de gehele brede context van het gebruik of niet-gebruik ervan.

6. Klachten, bezwaren, wederhoor, schade en verhaalmogelijkheden

De stukken die aan de Tweede Kamer zijn gestuurd gaan alleen in op de rechten van betrokkenen voor zover er sprake is van persoonsgegevens. Er zijn echter situaties denkbaar waarin er geen persoonsgegevens worden verwerkt, maar een burger toch een klacht of bezwaar wil indienen, wederhoor wil toepassen of schade heeft ondervonden. Deels valt dit binnen het domein van de GGD, in het kader van de behandelrelatie, maar in andere situaties is dat onduidelijk. Bijvoorbeeld met klachten over de app.

De Tweede Kamer kan het kabinet vragen hoe invulling wordt gegeven aan rechten die niet voortvloeien uit de AVG.

⁵ <https://decoronacheck.nl/>